

בבא מציעא קטז

משה שווערד

1. רש"י על בבא מציעא דף קטז/א

חבל זוג של ספרים – [1] מספרים של ספרים, והן של פרקים, וכל חד כלי באפי נפשיה, ועושין המלאכה בין שניהם כריחים ורכב:

2. רא"ש על בבא מציעא פרק תשיעי - סימן מח

[2] ר"ת ז"ל לא גריס זוג של ספרים דאין עושין בו אוכל נפש ואם מפני שמשתכרין בו וקונין בשכר אוכל נפש אם כן כל הכלים נמי. וגורס זוג של מספרים והוא תספורת שגוזזין בו ירק. א"נ שגוזזין בו בית השחיטה. כדאיתא בבכורות (דף כה.) א"נ שגוזזין אחר שחיטה במקום הבהוב כדמוכח פרק המביא כדי יין (דף לד.) וצמד של פרות מיירי בפרות. שדרכן לרכס בתבואה:

3. רש"י על בבא מציעא דף קטז/א

אף כל וכו' - ומדיליף להו מריחים ורכב שמע מינה בריחים ורכב חייב נמי שתיים קאמר, ולא שלש, והיינו כרב יהודה, ואם תאמר מתני' קמייתא למאי אייתיה, הכי נמי שמעינן לה מבתרייתא, אי מבתרייתא חייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו קאמר, דלא אזלינן בתר מלאכה אלא בתר כלים, ולעולם שלש מלקיות אחת משום רכב ואחת משום ריחים, ואחת משום כי נפש דקאי אתרוייהו, ולהכי אשמעינן קמייתא, דקתני בה בהדיא חייב שנים:

4. תוספות רא"ש על בבא מציעא דף קטז/א

סכינא דאשכבתא. [1] מה שפרש"י סכין שקוצצין בו בשר, לא נהירא משום דקאמר בתר הכי כיון דאיפגמא קפדי אינשי, [2] ונראה שהוא סכין ששוחטין בו:

5. נימוקי יוסף מסכת בבא מציעא דף ע עמוד א

הוא דחבל סכינא דאשכבתא. פרש"י ז"ל סכין של שחיטה וכן הרמב"ם ז"ל פרק י"ג מהלכות מלוה ולוה [3] ויש גורסים דאשכפא כלומר של רצענים וזה עולה לפי מה שכתבנו למעלה שכלי אומנותן של אומנין דינן ככלים שעושין בהן אוכל נפש. הרנב"ר ז"ל:

• דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קטז עמוד א

[1] ההוא גברא דחבל סכינא דאשכבתא מחבריה - ... הר"ן והנ"י מביאים די"א שהוא סכין של רצענים. ולפירוש זה מיקרי אוכל נפש כיון שכלי שעשוי לצורך פרנסת האדם הוי בכלל כלי אוכל נפש.

• שערים מצויינים בהלכה

של רצענין, וזה לפמש"כ שכלי אומנתן של אומנים דינן ככלים שעושין בהם אוכל נפש. וכ"ה דעת הרמ"ה הובא בטור (סי' צו) דאפילו כלים שאינם אוכל נפש אלא שעושין בהם מלאכה להתפרנס בהם כולם אסור למשכנם בין בשעת מלאכה בין שלא בשעת מלאכה וכו'. וביאר המאירי דכלי אומנות משתכר בו ומרויח בזה מאכלו ולכן הוי בכלל אוכל נפש. אמנם ר"ת והר"י והרא"ש ס"ל דוקא מידי דאוכל נפש [ועיי' במאמר הקודם]. ועיי' בב"ה

6. שערים מצויינים בהלכה

כתב המרדכי (סי' תה) כשחבל סכינא דאשכבתא מחבריה, חייב להחזיר משום דנעשה בהן אוכל נפש, דכל שעתא ושעתא עובר עליה כנוזר בבית הקברות, דימים ראשונים יפלו ועבר כל שעתא ושעתא, [ועי' ברמב"ם (מלוה פ"ג ה"ב) ושו"ע (סוף ס"ו) וסמ"ע (ס"ק יד) והגה' הגר"א לעיל (קיג). ובאהב"ח (פ"ה ס"ד) בעבר ומשכנו אי חייב להחזיר מיד, או בעת שצריך להשתמש בהם]. ועי' בשושנת העמקים (להפמ"ג כלל יט) שנסתפק, אם לאו דלא יחבול רק בלקיחה, ולאחר מכאן אינו עובר, או דלמא שעובר עליו כל שעה בלאו וודאי צריך להחזיר.

7. שערים מצויינים בהלכה

זיל אהדריה דהו"ל כלים שעושים בו אוכל נפש. כתבו התוס' ותוס' הרא"ש, דדוקא כלים שעושין בהם אוכל נפש אסור לחבול, אבל אוכל נפש עצמו לא מצינו שאסור לחבול. וכ"כ הטור (סי' צו ס"א) דאוכל נפש עצמו מותר למשכנו, ובלבד שישאיר לו השיעור שמסדרין לו. [ועי' בב"ח (סעיף מ) דפשוט שפרות חולבות אינן בדין כלים שעושין בהן אוכל נפש, אלא הו"ל אוכל נפש עצמו כו']. ופירש הסמ"ע (סי' צו ס"ק יח) דדוקא על כלי אוכל נפש הקפידה תורה, שבו משתדל לנפשו אוכל נפש, או אוכל מתוכו לעולם, משא"כ אוכל נפש, לחם ובשר ושכר שהוא בידו בעין, ומאחר שסידרו לו ל' יום לוקחים מידו המותר, דבתוך ל' יום הללו יעשה מלאכה וישתדלו לו מזונות אלאחר זמן. ועי"ש בחי' הגרע"א לענין קערות וכוסות.

8. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קטז עמוד א

[י' הנהו עיזי דאכלי חושלא בנהרדעא ואתא מרא דחושלא ותפס להו וקא טעין טובא ואמר אבוה דשמואל יכול לטעון עד כדי דמיהן - משום שעד כדי דמיהם נאמן במגו שהיה טוען לקוחים הם בידו [רשב"ם ב"ב לו א]. ומקשה ר' יונה [ב"ב לג א] שהיו מגו להוציא, שע"י המגו מוציא ממון מבעל העיזי. עוד הקשה שהיו מגו ממון לממון, שבטענת לקוחה היה זוכה בעיזי, וע"י טענת אכלו חושלא אינו תובע העיזים אלא תובע תשלום ממון מבעל העיזים. ותירץ כיון שתפס העיזים בתור משכון כנגד החוב הוי מגו להחזיק והוי מגו באותו ממון.]

ומקשה ר' שמואל [ב"מ ב. אות יח וב"ב ח"ב דף לב: אות כד] שכאן שתפס סכינא דאשכבתא שהוי כלי אוכל נפש אין לו בהם תורת משכון. ותירץ ע"פ סה"ת שסובר שבדיעבד אם תפס כלי או"נ יש בו דין משכון. ולפי שיטת התוס' [קטו ב] שכתבו שאביי א"ל זיל אהדר דאינו משכון כיון שלקח בטעות, וכ"ש לפי

רבה שאינו משכון כיון שסבר אי עביד לא מהני, א"כ אין בו תורת משכון, ומקשה ר' שמואל דא"כ הדרה קושית ר' יונה שהוי מגו להוציא. והגידו"ש מקשה שהוי מגו ממון לממון, [ור' שמואל כתב שאפשר שהתוס' סוברים שמגו ממון לממון מהני, אבל הגידו"ש מביא שהמרדכי ריש ב"מ כתב בשם ר"ת שלא מהני מגו ממון לממון].

9. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קטז עמוד א

יא] הנהו עיזי דאכלי חושלא בנהרדעא ואתא מרא דחושלא ותפס להו וקא טעין טובא ואמר אבוה דשמואל יכול לטעון עד כדי דמיהן - משום שעד כדי דמיהם נאמן במגו שהיה טוען לקוחים הם בידו [רשב"ם ב"ב לו א]. א. הר"ן [שב' מה ב] הריטב"א והנ"י [ב"ב לו א] והתוס' [ב"ב נב ב] מקשים שהוי מגו דהעזה, שאם היה טוען לקוחים הם הוי העזה שמעיו פניו להכחיש דברי הבעלים, ועכשיו שטוען שהעזים הזיקו ליכא העזה, שהנתבע אינו יכול להכחיש דבריו. הר"ן והנ"י מביאים ראיה מכאן שמהני מגו דהעזה לפטור מממון. התוס' ב"ב דוחים שאין מכאן ראיה, דאפשר שמיירי כגון שבעל העזים הכחישו וטען שלא אכלו כ"כ. מיהו לדינא התוס' בב"ב מודים שמהני מגו דהעזה לפטור מממון.

ב. שיטת רש"י [ב"ק קז א] שדוקא היכא שעשה לו טובה אינו מעיז ולפ"ז אין המגו כאן מגו דהעזה, אבל התוס' בב"ק סוברים שאינו מעיז היכא שחבירו מכיר בשקרו ולפ"ז המגו כאן הוא מגו דהעזה, והתוס' בב"ק מקשים שלפי שיטתם הוי מגו דהעזה. ותירצו תוס' דדוקא לכפור אינו מעיז במידי דידע והתם לאו מידי דכפירה נינהו. ודברי התוס' סתומים ולכן כתבו האחרונים כמה ביאורים לבאר דבריהם. הש"ך בכללי מגו [סימן פב אות ו] ביאר שני ביאורים.

א/ דוקא בהלואה או פקדון שהתובע האמינו תחילה כשנתן לו הלואה או הפקיד אצלו או אם כעת יכפור ויטען להד"מ הוי העזה, אבל גבי הני חושלי שלא הפקיד אצלו אלא החושלי באו מעצמם כיון שלא האמינו בתחילה אינו מידי שאינו מעיז לכפור. הפנ"י מקשה שפירוש זה דחוק בלשון התוס'. ושער המשפט [כללי מגו ד] חולק על עצם החילוק של הש"ך.

ב/ הש"ך שם מבאר עוד פירוש שני, מגו דהעזה מהני לפטור ממון ולא לפטור משבועה, והתם [גבי חושלי] לאו מידי דכפירה פי' אין שם פטור משבועה אלא הדיון על ממון וכאן בשומר מיירי לענין שבועה. גם הפנ"י מסכים עם הפירוש הזה וכן לומד [קה"ח פב - יד] בפירוש ראשון.

ג. **בביאור הסברא לחלק בין ממון [שמהני מגו דהעזה] לשבועה [שלא מהני מגו דהעזה] כתבו האחרונים כמה הסברים.**

א. הפנ"י [ב"ק קז א] ושער המשפט [סימן פב כללי מגו ד] והקו"ש [ב"ב אות כז] בשם ר' יונה כתבו, דלשם הנאת ממון מוכן אדם להעיז ולכן אית ליה מגו אבל כדי להפטר משבועה אינו מוכן להעיז ולכן ליכא מגו.

ב. התומים [כללי מגו אות פא] מבאר דבמגו דהעזה יש ספק אם יש מגו או דאינו טוען הטענה האחרת משום שאינו מעיז, ולכן לענין ממון א"א להוציא ממון מספק מהנתבע היכא דאית ליה מגו דהעזה, אבל לענין לפוטרו משבועה כיון שנשאר ספק חייב שבועה כדי לברר הספק. כעיי"ז ביאר הקה"י [ב"מ סימן ג] בשם האחרונים דמגו דהעזה הוי מגו גרוע ולכן א"א להוציא ממון מהמוחזק אף כשיש לו מגו גרוע אבל לפטור משבועה לא פטרינן במגו גרוע.

ג. הקה"ח [סימן פב - יד] מביא תשובת הרשב"א שמבאר שכל שחשוד להחזיק ממון חבירו שלא כדין כיון שמעיו לתפוס ממון חבירו יעיז גם לשקר טענה יותר טובה, ולכן אית ליה מגו, אבל לענין שבועה קיי"ל דמי שחשוד אממונא חשוד גם על שבועת שקר והא דמהני שבועה היינו לאדם שמתיר לעצמו לתפוס ממון חבירו מחמת מלוה ישנה [שאין לו עליה עדים שחבירו חייב לו] או בינתיים אשתמוטי משתמט, ואינו חשוד לגזול ואדם כזה אינו מעיז ולכן לית ליה מגו.

ד. הקו"ש [ח"ב סימן ג - כב] מבאר משום שיש במגו תרתי, בירור [הוכחה שמדבר אמת] ונאמנות [נאמנות בטענה שטוען כמו הנאמנות שהיה לו בטענה האחרת]. ובמגו דהעזה ליכא הוכחה [שיש במגו שאם היה רוצה לשקר היה משקר בטענה יותר טובה], דיתכן שאינו מעיז לשקר, אבל נאמנות איכא במגו דהעזה כיון שאם היה טוען הטענה האחרת היה נאמן ולכן לענין ממון סגי במגו של נאמנות, אבל לענין שבועה בעינן הוכחה דמטרת השבועה לעשות בירור ולכן רק מגו של בירור יכול לפטור משבועה.

10. שערים מצויינים בהלכה

עוד כתב הר"ן בשם הגאונים, שאינו נאמן אלא בשבועה חמורה, וטעמא משום דלאו מיגו מעליא הוא כו', ואחרים מוסיפין לומר לפי שהוא נוטל, ואין לך נוטל אלא בשבועה. נוכ"ה דעת הרמב"ם (מלוה פי"ג ה"ג) כשמלוה חבירו על המשכון נשבע בנקיטת חפץ כדרך כל הנשבעין ונוטלין. ועי"ש במ"מ כיון שאינו טוען בגוף המשכון שיהיה שלו, ורבים הקשו דישבע היסת, מיגו דאם היה טוען לקוחה היא בידי לא היה נשבע אלא היסת וכו' עי"ש. וזה דעת הטור (שם סי"ז) בשם הראב"ד, כשטוען שהלוהו על המשכון עד כדי דמיו אינו נשבע אלא היסת, והביא שדעת הגאונים שצריך לישבע בנקיטת חפץ. והב"י (סי' עב"ז) כ' בשם בעל

ואמר אבוח דשמואל יכול לטעון עד כדי דמיהן. פרש"י (ד"ה לאו) דיכול לטעון לקוחין הן בידי היכא דאין עדים שאספם מרשותם של בעליהן. וכ"כ הרשב"ם (כ"ב לו. ד"ה יכול) ביותר ביאור, מיגו דיכול לומר לקוחין הן בידי, דהא תפיס בהו ומהימן, כי אמר כך וכך אכלו נמי מהימן, וקי"ל מהימן בשבועה, אבל ביותר מכדי דמיהן דליכא מיגו לא מהימן. וכתב במרדכי (סי' תג) דיותר מכדי

11. שערים מצויינים בהלכה

ודברים העשויין להשאיל ולהשכיר. כתב הטור (סי' עב סי"ט) בשם ר"ת נע"י רא"ש שבועות פי"ו ס"ה] והרי"ף נע"י שו"ת הרי"ף סי' עדן שאין צריך שיהא תחילת עשייתם להשאיל ולהשכיר אלא כל דבר שמקפידים עליו להשאילו מפני חשיבותו או שהוא מתקלקל, הוא דבר שאין דרכו להשאיל ולהשכיר. אבל הרמב"ם (טוען פ"ח ה"ט) כתב, שתחילת עשייתם היה להשאיל ולהשכיר, והרי הן לבעליהן כמו קרקע שאוכל פירותיה והגוף קיים נע"י בשלטי הגבורים ע. מדפי הרי"ף אות ה], וכתב שרבים וגדולים טעו בזה [ובשו"ת הרמב"ם (מהד' פריימן סי' שלו) הוכיח שלא כדבריהם עפ"ד המשנה בב"ק (קיד:), ועי' בתוס' כאן (ד"ה הא) שבאמת הקשו משם. ועי' בתו"ח (שבועות מו: ד"ה ספרא) מש"כ בזה]. ועי"ש במ"מ שהרמב"ם

מפרש עשויין מעיקרן לכך, וכן מורה הלשון כפשטו, שלא אמרו ראויין להשאיל ולהשכיר משום שאין כל דבר הראוי להשאיל ולהשכיר בכלל זה. ורוב המפרשים פירשו עשויין רגילים ודרכן להשאילין, כמו שאמרו (לעיל קיד:) בעה"ב העשוי למכור כליו, שפירושו רגיל ודרכו למכור, אע"פ שיש לפרשו העשוי העומד לכך מפני דחקו וכו', נוכ"כ בריטב"א (שבועות

12. שערים מצויינים בהלכה

ועי' בשו"ת הרא"ש (כלל צג-ג) במה שהורה מורה א' על מי שיש לו ספר ואינו רוצה להשאילה שיתן קנס י' זהובים מפני שהיה ביטול תורה בעיר מחמת חסרון הספרים, שיפה הורה [וכלבו שישומו ג' שמאים הספר, ואם יתקלקל יתן הפחת כו' ויתן משכון בכדי שומת הספר], והעתיקו הרמ"א (חוי"מ סי' רצב ס"כ) לדינא, שבמקום ביטול תורה יכולים ב"ד לכופף א' להשאיל ספריו וכו'. נע"י"ש בחי' הגרע"א, ובשו"ת

וספרא דאגדתא. פרש"י במס' שבועות (מו:): דוקא ספרי דאגדתא, שאין אדם עשוי ללמוד בהן תדיר, אבל שאר ספרים אינן עשויין להשאיל ולהשכיר, לפי שמתקלקלין וכו'. נע"י

שאינן דרכן להשאילן]. ועי' בחי' הריטב"א (שבועות שם) שהכל לפי השואל והמשאיל, כי כודאי מצוה לאדם להשאיל ספרו כשאינו צריך לו לעצמו, וזהו למי ששומרו כראוי, אבל לא

למי שיקלקלו וכמש"כ רש"י וכו' נועי' בריטב"א לעיל כט:}. וכן בשו"ת הרשב"א (חי"ו סי' קיט) כתב, שדברים אלו הולכין אחר המנהג כו',

וכתב בארחות צדיקים (סוף שער הנדיבות) והובא בשלה"ק (שער האותיות סוף אות ו) שיהיה נדיב בממונו לכתוב ולקנות ספרים נועי' כרש"י (אבות פ"א מ"ו) שיש שפי' וקנה לך חבר היינו ספרים ללמוד בהם], ולהשאילן למי שאין לו, ובה צדקתו עומדת לעד, ויהיה ותרן בזה שלא יחוש אם יקלקלו הספרים עבור שלומדים בהם. ועי' באהב"ח (פכ"ב) ופלא יועץ (ערך ספר ד"ה ולכן) שכתבו כזה. גם בספר חסידים האריך בכמ"ק בספריו (סי' תד, תתע, תתעד, תתקכז) אודות הענין להשאיל ספרים והמעלות בזה, וכתב (סי' תרעא) שיש לקשור כל מסכתא בפני עצמו כדי שיוכל להשאילו וכו'. ועוד כתב (סי' תתעד) שע"י השאלת ספרים זוכים לבנים לת"ח, נוכ"ה

13. תוספות מסכת בבא מציעא דף קטז עמוד א ד"ה והא רבא

והא רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא כו' - ותימה דהכא משמע מטעם דעשוין להשאיל ולהשכיר לחוד אינו נאמן לומר לקוחין הן בידי ובפרק כל הנשבעים (שבועות דף מו:) גבי ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ואמר לקוחין הן אינו נאמן קאמר ולא אמרן אלא בבעל הבית שאינו עשוי למכור כליו וכלים שאין דרכן להטמין ובאיניש דלא צניע אבל ליכא כל הני נאמן ולא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר משמע אפילו בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר בעי כל הני ונראה לר"ת כגרסת הספרים ישנים וכן ר"ח ובכולהו לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אבל עשוין אין נאמן אפילו ליכא חדא מכל הני וא"ת דהכא משמע דספרים עשוין להשאיל ולהשכיר אפילו ספרא דאגדתא כל שכן שאר ספרים כדאמר בכתובות (דף ג.) וצדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן לאחרים וקשה דתנן בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיד: ושם) המכיר כליו וספריו ביד אחר אם יצא לו שם גניבה בעיר ישבע כמה נתן ויטול ואם לאו לאו כל הימנו שאני אומר מכרם לאחר ולקחם זה הימנו ואמאי יהיה נאמן זה לומר נגנבו לי במגו דאי בעי אמר השאלתיו לך ואף על גב דקאמר בפרק כל הנשבעין דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ואין נאמן לומר גנובים במגו דאי בעי אמר שאולים היינו היכא דאמר גנבת לי אבל היכא דאמר גנב אחר גנבם לי ומכרם לך לאו היינו אחזוקי אינשי בגנבי דהא כמה גנבי איכא בשוקא ונראה לרבינו תם דהתם איירי במכירים שאין בעל הספרים רגיל להשאיל (ד) אותן שהם בידו ולמורי ה"ר דודי נראה לתרץ דמגו להוציא לא אמרינן ומיהו למ"ד בחזקת הכתים (ב"ב דף מד) דאמר מגו להוציא צ"ל כפירוש ר"ת וא"כ אפילו לא יצא לו שם גניבה בעיר נאמן לומר גנובים היכא דמצי למימר השאלתים לך.

14. שערים מצויינים בהלכה

נוטלן. פי' הרע"ב שהלה טוען בקצת מהן שהוא אמת, ובקצת אומר שאינו יודע, שכוין שהוא מודה במקצת הו"ל מחוייב שבועה דאורייתא ואינו יכול לישבע וכו'. והקשה בתוס' רעק"א, הא המקצת אבנים שמודה הו"ל הילך, שא"ל הילך אבנים שלך, ונשאר בצ"ע. ותירץ בנתיבות (סי' קסד סק"ח) שאינם בעין, כגון שמודה שנשכרו האבנים מחמת פשיעתו, [כאופן שאי אפשר להחזירן ודמים הוא חייב לו ואינו הילך, ועי' בבית הלוי סי' מ-ג, וכוה], או מיירי שלקחן מתחלה דרך גזילה, דלא הוי הילך כמש"כ לעיל (סי' פז סק"א) כו', [עי"ש שכתב

15. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קטז עמוד ב

[דפנינהו בני רשות הרבים ואזלו לעלמא וליחזי ברשות דמאן יתבן וליהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה - מקשה התורא"ש שכאן שפנינהו בני רה"ר אין ראייה ממה שהאבנים ברשותו והוי כמו גוזרות שאין להם חזקה. ותירץ שאעפ"כ מהני מה שהונח ברשותו לענין שא"א להוציא הממון מחזקתו, ולא מיבעיה אם טוען ברי אלא אפ' בטענת שמא. ולא דמי לגוזרות שמוצאים מהמוחזק, דשאני התם שהבעלים ודאי מרא קמא, אבל כאן גם המחזיק הוא מרא קמא [בחצי מהאבנים].

16. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קטז עמוד ב

[וליחזי ברשות דמאן יתבן וליהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה - מקשים התלמידים שהוי תפיסה לאחר שנוולד הספק, [וגם תפיסה בזמן הספק כתב הקוה"ס [כלל ג-ו] שלא מהני, ופליגי על התומים שסובר שמהני]. ואפשר שגם לאחר הנפילה ניכר לפי צורת הנפילה אם נפל בחביטה או חביסה, וא"כ כשפינו לצד [באותה רשות] ועכשיו א"א להכיר, היא מוחזקת באותה רשות ששם נפלה לפני הספק. עוד י"ל שבזמן שפינוהו בני רה"ר הם ידעו איך נפל [בחבטא או בחבטא], ולכן הספק נולד רק אחרי שהם פינו האבנים והסתלקו. וכן נראה מתוס' ב"ב (ב. ד"ה לפיכך).

17. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בבא מציעא דף קטז עמוד ב

כגון שיש עסק שבועה ביניהם. ומקשינן האחרונים דהוי הילך שהרי בתבעו פקדון והוא בעין הוי הילך ופטור משבועה. והנה גבי גזילה כשמודה הגזולן על מקצת הגזילה והוא בעין נחלקו הראשונים אי הוי הילך, דמכיון שמודה ומוכן להשיבו יש סוברים דהוי כפקדון ויש ראשונים שחולקין. ולשיטת דבגזילה ל"ה הילך א"כ יש ליישב דבשמעתין איירי בכה"ג שנתכוין מתחלה לגזולן ועכשיו מודה. ולהחולקין על הנ"ל צ"ל דאיירי כשאינו בעין כגון שמכרו או שנאבדו ממנו בפשיעה.

18. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קטז עמוד ב

[הכא נמי כגון שיש עסק שבועה ביניהם היכי דמי עסק שבועה כדרבא וכו' - כתבו הראשונים [ר"ן ונ"ן] מכאן ראייה שגם היכא דלא הו"ל לידע איכא דין מתוך שאינו יכול להשבע משלם, שהרי כאן לא הו"ל לידע איזה אבנים שלו ואעפ"כ איכא דין מתוך שאינו יכול להשבע משלם. אבל שיטת תוס' [לעיל צו: וב"ק ריש הפרה הובא בתויו"ט] דהיכא דלא הו"ל לידע אינו חייב, וכמו יתומים שנתמעטו [שבועות מז (א) משום שלא הו"ל לידע, ואצלנו תירצו התוס' שרגילות להכיר אבנים אפ' אין בהם סימן. התורא"ש מבאר שהכא כשהאבנים קצת משומטות זה מסייע לברי ולכן אף שהוי ברי גרוע ברי עדיף, וצ"ב.

19. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בבא מציעא דף קטז עמוד ב

משאיל"מ. שיטת התוס' לעיל (דף צ"ו) דהיכא דלא הו"ל למידע ל"א משאיל"מ, וכתבו דבשמעתין איירי בדהו"ל למידע, אך דעת הר"ן דגם היכא דלא הו"ל למידע אמרינן מתוך, ומוכיח זה משמעתי.

20. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קטז עמוד ב

יד] תד"ה הבית וכו' ובגמרא דמוקי לה בשוכר ומשכיר משום דבאחין שחלקו אין על האחים לבנות תקרה - שיטת תוס' שבשני שותפים כגון אחים שחלקו אין התחתון חייב לבנות התקרה [שבין הבית לעליה]. וכן סובר הרא"ש ומבאר הטעם משום שהתחתון אינו צריך שיהיה תקרה בין בית לעליה, דכיון שגג של עליון קיים, יותר התחתון מעונין שהתקרה שביניהם יהיה מקולקל כדי שלא ידורו מעליו. וכתב הב"י [סימן קסד - א] שיש בזה ג' שיטות.

א. שיטת התוס' והרא"ש שלגבי שותפים העליון חייב לתקן.

ב. הר"ן והנ"י הביאו בשם אחרים שאמרו שלגבי שותפים התחתון חייב לתקן כל התקרה גם לפי ר' יוסי, שדוקא לגבי שוכר ומשכיר אומרים שהשוכר קיבל על עצמו לתקן תיקונים שהם מעשה הדיוט [כדתנן לעיל קא ב] אבל בבית של שותפים לכו"ע הוי חובת תחתון לעליון [דהעליון לא קיבל ע"ע שום דבר].

ג. שיטת הרמב"ם [שכנים ד - א הובא בהג' הגר"א] שלגבי שותפים התחתון צריך לבנות התקרה והעליון את המעזיבה, ומבאר המ"מ משום שבשותפים מודים חכמים לר' יוסי שהתחתון חייב לבנות תקרה ועליון המעזיבה. ד. המ"מ [שם] מביא ששיטת הרשב"א שמתנ' מיירי בין בשוכר ומשכיר ובין בשני שותפים, ובתרווייהו פליגי ר' יוסי ורבנן וקיי"ל כרבנן שתחתון חייב לתקן. וכן משמע ברמב"ן ובר"ן שכתבו שמשנה דידן הגמ' מעמידה בשוכר ומשכיר והמשנה הבאה הגמ' מעמידה בשני שותפים, כדי להסביר למה המשנה כופלת את אותו הדין, משמע ששותפים ושוכר אית להו אותו דין.

21. תוספות מסכת בבא מציעא דף קטז עמוד ב ד"ה אי דא"ל

אי דא"ל עלייה זו ונפל אזדא ליה - ויתן לו שכרו שכבר דר שאם דר חצי יתן חצי כדאמר בהאומנין (לעיל דף עט). גבי שוכר את החמור ומת לו בחצי הדרך נותן לו שכרו של חצי הדרך ושם [ד"ה ואם] פירשתי אמאי לא אמר הכא ובסוף השואל (לעיל דף קג). גבי המשכיר בית לחבירו ונפל אם יש בדמים ליקח יקח ולשכור ישכור כדאמר גבי חמור.

22. קובץ הערות - סימן נג

ג) וז"ל הריטב"א ס"פ השואל [ק"ג ע"א] [הובא שם בשיטה], אי דא"ל בית זה נפל אזדא ליה, דעת רבינו [הוא הרא"ה רבו של הריטב"א] הא דאמרינן נפל אזדא, לגביה אמרינן, וחייב השוכר לפרוע השכירות, ואעפ"י שעדיין לא נתן, הרי זה כלוקח בית, ונפל קודם שיפרע דמיו. אבל הרמב"ן כתב דנפל אזדא ליה, שאין חייב להעמיד לו בית, אבל ודאי אין לו לפרוע שכר אלא על מה שדר בו, ואפילו נתן כבר מהדרין ליה עכ"ל. וכדברי הרמב"ן מפורש ברמב"ם פ"ה משכירות [ה"ו], אבל בתשובת מיימוני לספר משפטים (סי' כ"ז) הובא שם תשובת רבינו שמשון [הרשב"א בעל התוס'] כדעת הרא"ה. ומבואר דדעת הרא"ה דחייב תשלומין של השוכר הוא בשביל הקנין, ולא בשביל ההשתמשות, ודעת הרמב"ן דחייב תשלומין [של] השוכר הוא בעד ההשתמשות, וזה צ"ע בדעתו, דאי נימא דיש להשוכר קנין גוף לפירות, א"כ ראוי לומר דהתשלומין הן בעד הקנין ולא בשביל ההשתמשות:

23. דף על הדף מסכת בבא מציעא דף קטז עמוד ב

במשנה: הבית והעליה וכו' הרי בעל העליה יורד ודר למטה. כתב ביערות דבש (ב, טז), 'ענין שלשה חדרים יש באשה (גדה יז ע"ב). חדר, כל מה שנמצא בחדר טמא, והוא מקור לרשעים גמורים, כמאמר (תהלים נח, ד) זורו רשעים מרחם, ובפרוזדור, פעם טהור ופעם טמא, וזהו מקום בינונים. אבל בעליה, כל מה שנמצא בעליה טהור, והוא מקום צדיקים גמורים, ולכך אמרו (סוכה מה, ב) ראיתי בני עליה והמה מועטים, בני עליה דייקא.

והנה ידוע מה שאיתא בזוהר וביחוד האר"י בגלגולים ובשאר חבורים, שכאשר האדם חטא וה' רוצה לזכותו לבל ידח ממנו נדח, כי חפץ חסד הוא ברוך שמו לנצח, שולח משמים איזה נשמת צדיק גמור להתעבר בו בסוד עיבור, ושוכן אתו עמו לנהלו בדרך הישר אור ולא חשך, עד שמביאו לתכלית הטוב והשלימות. וזו היא כוונת הבית והעליה, שנפחת הבית, היינו שהוא רוצה לסור מדרכי ה', וזהו שנפחת. הרי בעל עליה יורד ודר למטה, והיינו צדיק גמור כנזכר לעיל, יורד ממדרגתו ושורשו ומקורו בנועם צרור החיים, ודר למטה עד שיתקן הכל בשורשו וגלגולו. וזהו ענין צדיק מחזיר הבינוני לטוב. ולכן סיים בבבא מציעא בפרק הבית והעליה!